

2013

KUZEYDOĐU ANADOLU BÖLGESİ YEM BİTKİLERİ SEKTÖRÜ

T.C.
KUZEYDOĐU ANADOLU KALKINMA AJANSI

KUZEYDOĐU ANADOLU BÖLGESİ
YEM BİTKİLERİ SEKTÖRÜ

Dr. Mehmet Ali ÇAKAL
Araştırma ve Planlama Birimi

TRA1
2013
Her hakkı saklıdır.

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	1
2. DÜNYADA YEM BİTKİLERİ	1
3. TÜRKİYE'DE YEM BİTKİLERİ SEKTÖRÜ.....	2
4. TRA1 DÜZEY 2 BÖLGESİNDE YEM BİTKİLERİ SEKTÖRÜ	4
5. BÖLGEDEKİ YEM BİTKİLERİ GZFT ANALİZİ.....	5
6. ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	6
7. SONUÇ	7
KAYNAKÇA	8
EK 1. Yem Bitkileri Sektörü Komisyon Üyeleri	9

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Türkiye yem bitkisi üretimi verileri (TÜİK, 2012)	2
Tablo 2. Doğu Anadolu bölgesinde toplam kaba yem üretiminin ihtiyacı karşılama oranı.....	3

1. GİRİŞ

Yem bitkileri hayvansal üretimde ve hayvancılık sektöründe vazgeçilmez bir girdidir. Hayvansal üretiminin ihtiyaç duyduğu yem çayır-mera alanlarından ve yem bitkileri tarımından karşılanmaktadır. Ülkemiz mera alanları bakımından zengin kaynaklara sahip olmasına rağmen hayvansal üretim sektöründe yeterince faydalanılamamaktadır. Mera vasıflı alanların zamansız ve aşırı otlatılması, erozyona maruz kalması ve yerleşim amacıyla kullanılması uygun ve yeterli mera yönetimlerinin sağlanmasına engel olmakta ve bu potansiyelin yeterince kullanılmasına olumsuz etki yapmaktadır.

Türkiye’de yaklaşık 14,02 milyon (TÜİK, 2012) büyükbaş hayvan varlığı bulunmaktadır. Bunların ihtiyaç duyduğu besin maddesini karşılamak için ise yılda ortalama 71,35 milyon ton kaliteli kaba yeme ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla beraber, Türkiye’de kaliteli kaba yem üretimi 34,416 milyon ton düzeyinde kalmaktadır.

Türkiye’nin yaklaşık %5,43’ünü kapsayan TRA1 Düzey 2 Bölgesi’nde tarım yapılan alanlar 500 – 2000 m yükseklikler arasında değişmektedir. TRA1 Düzey 2 Bölgesi’nde de mera alanlarının fazlalığına rağmen Türkiye geneline benzer olarak mera alanlarından yeterince faydalanılamamaktadır. Dolayısıyla bölgede hayvansal üretimde ihtiyaç duyulan yem kaba yemden karşılanmak zorundadır. TRA1 Düzey 2 Bölgesi’ndeki 802.612 adet olan büyükbaş hayvan varlığının (TÜİK, 2012) ihtiyaç duyduğu kaba yem yaklaşık olarak 3,67 milyon tondur. Bölgede çayır-meradan ve yem bitkileri üretiminden elde edilen üretim bölgenin ihtiyacının ancak %84,5’ini karşılayabilmektedir.

2. DÜNYADA YEM BİTKİLERİ

Dünyada yem bitkileri ihtiyacı kıtalar arasında değişiklik gösterse de vazgeçilmez bir hayvansal besin kaynağı olarak kullanılmaktadır. Dünyanın hemen her yerinde üretimi kolay ve girdi maliyeti düşük olduğundan hayvansal üretimde yem bitkileri tercih edilmektedir. Bununla beraber, dünya yem bitkileri ihtiyacının önemli bir kısmının meralardan sağlandığı görülmektedir. Mevcut veriler dünya kara alanının %26’sının otlaklardan (mera) oluştuğunu göstermektedir. Bu oran dünya tarım alanının % 70 inin üzerinde bir alana tekabül etmektedir. Dünya üzerindeki bu otlaklar; her yıl 800 milyon insanın geçimine katkıda bulunduğu tahmin edilmektedir (FAO, 2013). Meralar hayvancılık için önemli bir yem kaynağı olmasının yanı sıra, yaban hayatı için bir yaşam alanı, çevre korumayı sağlamaya yardımcı, karbon ve su depolama ve bitki genetik kaynaklarının yerinde korunması konularında önemlidir. Ancak gerek iklim değişikliğinin etkileri gerekse hızlı nüfus artışı, özellikle kurak ve yarı kurak zamanlarda tüm dünyadaki otlaklar üzerinde baskı oluşturmakta ve her kıtada meralar (otlaklar) bozulmaya yüz tutmaktadır.

3. TÜRKİYE'DE YEM BİTKİLERİ SEKTÖRÜ

Türkiye'de yaklaşık 14,02 milyon (TÜİK, 2012) BBHB hayvan varlığı bulunmakta, bunların ihtiyaç duyduğu besin madde gereksinimlerini kaba yemlerle karşılamak için yılda ortalama 71,35 milyon ton kaliteli kaba yeme gereksinim duyulmaktadır. Ülkemizde kaliteli kaba yem üretimimiz 34,416 milyon ton düzeyinde kalmaktadır.

Türkiye'de gerek çayır ve meraların aşırı ve erken otlatılması, bakımlarının yapılamaması sonucu tahrip olması, gerekse yurtdışından getirilen ya da ıslah çalışmaları ile elde edilen hayvanların entansif ve yarı entansif yetiştiriciliğe daha uygun olması, yüksek miktarda kaba yem ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Çünkü entansif hayvancılık sisteminde hayvanlar yoğun bir şekilde barınaklarda beslendiğinden dolayı işletmelerin yem bitkilerine olan ihtiyacı çok önemli miktarda artış göstermektedir (Yolcu ve Tan, 2008).

3.1. Yem Bitkileri Üretimi ve Tüketimi

Türkiye'nin mevcut yem bitkileri üretiminde en fazla üretimi %44,33 oran ile mısırsı bitkisi almaktadır. Mısırsı bitkisi hasıl (302.014 ton) ve silajlık (14.956.457 ton) olarak üretilmektedir. Yonca ise yıllık 11.536.328 ton üretilerek %33,52'lik oranıyla ikinci sırada yer almaktadır. Üçüncü sırada ise 4.245.417 ton üretilen ve yem bitkileri içerisinde %12,3 oranıyla fiğ gelmektedir (TUIK, 2012). Ülkemizin yem bitkileri üretim miktarları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Türkiye yem bitkisi üretimi verileri (TÜİK, 2012)

Yem Bitkisi	Üretim Miktarı ton/yıl	Üretim Oranı %
Mısırsı	302014 (hasıl) + 14956457 (silajlık) = 15 258 471	44,33
Yonca	11.536.328	33,52
Fiğ	4.245.417	12,3
Korunga	1.459.570	4,24
Burçak	42.894	0,12
Hayvan Pancarı	125.610	0,36
Üçgül	3.018	0,0088
Diğerleri (tritikle vb.)	1.762.125	5,12

3.2. TRA1 Düzey 2 Bölgesindeki Yem Bitkileri

Bölgemiz genelde dağlık ve engebeli bir coğrafyaya sahiptir. Bu coğrafya dolayısıyla karlı tarımsal üretim alanı daralmaktadır. Bölgemizde tarım yapılan alanların yaklaşık %32,4'ü her yıl nadasa bırakılmaktadır. Tarla arazisi olarak kullanılan alanın %62,7'si tahıl üretimine ayrılmıştır. Yem bitkileri ise tarla arazisinin %33,5'ini oluşturmaktadır (Tan, 2012). Türkiye'nin yaklaşık % 5,43'ünü kaplayan TRA1 Düzey 2 Bölgesi'nde tarım yapılan alanlar 500 – 2000 m yükseklikler arasında değişmektedir. TRA1 Düzey 2 Bölgesi'nde de mera alanlarının fazlalığına rağmen Türkiye geneline benzer olarak bu alanlardan yeterince faydalanılamamaktadır. Dolayısıyla da bölgede hayvansal üretimde ihtiyaç duyulan yem kaba yemden karşılanmak zorundadır. TRA1 Düzey 2 Bölgesi'ndeki 802.612 adet olan büyükbaş hayvan varlığının (TÜİK, 2012) ihtiyaç duyduğu kaba yem ihtiyacı yaklaşık olarak 3,67 milyon tondur. Bölge meralarının ortalama ot verimi yaklaşık 60kg/da (DATAE, 2012) olduğu kabul edilirse TRA1 Düzey 2 Bölgesi meralarının yaklaşık 750.000 ton ot üreteceği görülür. Bölgede çayır-meradan ve yem bitkileri üretiminden elde edilen üretim, bölgenin ihtiyacının ancak %84,5 ini karşılayabilmektedir.

Tablo 2. Doğu Anadolu bölgesinde toplam kaba yem üretiminin ihtiyacı karşılama oranı (DATAE, 2012)

Kaba yem Kaynakları	Alan (da) (a)	Verim (kg/da)	Üretim (ton) (c=ab)	%
a. Yem Bitkileri	5.823.034	350	2.038.062	19
b. Çayır alanları	6.629.213	300	1.988.764	18
c. Mera alanları	48.692.937	60	2.921.576	27
d. Ara toplam	61.145.184		6.948.402	64
e. Sap ve saman	11.252.827	200	2.250.565	21
f. Toplam kaba yem üretimi (d+e)			9.198.967	84
A. Kabayem İhtiyacı			10.889.255	100
B. Kabayem Açığı (A-f)			1.690.287	15,5
C. Kaliteli Kabayem Açığı (a-d)			3.940.853	36,19

4. TRA1 DÜZEY 2 BÖLGESİNDE YEM BİTKİLERİ SEKTÖRÜ

Bölgede yapılan saha çalışmaları sonucu yem bitkileri sektörüne ait sorunlar belirlenmiş ve bu sorunların sektöre ait çözümleri geliştirilmiştir. Sektör raporu hazırlık sürecinde, TRA1 Düzey 2 Bölgesi'ndeki üniversite, STK ve kamu kurumlarının temsilcilerinin ve uzmanlarının katıldığı 4 adet çalıştay, 2 adet bilgilendirme toplantısı, 3 adet köy ziyareti, 10 adet işletme ziyareti ve yaklaşık 100 kişinin katıldığı, yem bitkileri sektörü için anket çalışması yapılmıştır.

Yapılan çalışmalar analiz edilerek yem bitkileri sektörünün sorunları tespit edilmiştir.

4.1. Bölgede Yem Bitkileri Sektörünün Mevcut Durumu ve Sorunları

Saha çalışmaları ile belirlenen yem bitkileri sektörüne ait sorunların, yapılan analizler sonucu öncelik sırası belirlenmiştir. **Yem bitkileri sektöründe sorunların öncelik durumu sırasıyla; mera ve çayır alanlarına dönük problemler, üretici bilinçsizliği, nadas alanlarının daraltılması (ekim nöbeti), yem bitkileri yetiştiriciliğindeki sorunlar, tohumluk - çeşit sorunu ve pazarlama sorunları olarak tespit edilmiştir.**

Yem bitkileri sektörü hayvancılık sektörüyle yakından ilgilidir. Hayvancılık sektöründeki sorunların çözümü yem bitkileri sektörünün gelişmesine ve sorunlarının çözümüne katkı sağlayacaktır. Dolayısıyla hayvancılık sektöründeki tüm problemler yem bitkileri sektörü için de birincil öncelikli sorunlardır.

Mera alanlarının uygun otlatma sistemleri, gübreleme, yapay tohumlama, yabancı ot mücadelesi gibi ıslah yöntemleriyle mera alanlarından ot veriminin %20 artacağı tahmin edilmektedir (DATAE, 2012).

5. BÖLGEDEKİ YEM BİTKİLERİ SEKTÖRÜ GZFT ANALİZİ

<p>Güçlü Yönler</p> <p>Geniş tarım arazisi varlığı ve kirlenmemiş olması</p> <p>Arazilerin hastalık ve zararlardan uzak olması</p> <p>Çayır-Mera alanlarının fazlalığı</p> <p>Bitkisel üretim bölgede ön planda</p> <p>Hayvancılık bölge ekonomisinde önemli</p> <p>Yem bitkileri üretimi için uygun yağış rejimi ve iklim</p> <p>İklim ve rakım şartları dolayısıyla kaliteli yem bitkisi üretimi</p> <p>Tohum üretimi için uygun koşulların (düşük nem) varlığı</p> <p>Bölgede tarım kültürü köklü bir geçmişe sahip</p> <p>Bölgeye dışardan yem bitkileri talebinin fazla olması</p> <p>Sulama suyu imkânlarının yeterli olması</p> <p>Bölgedeki Yem bitkileri ürün grubunun karlı olması</p>	<p>Zayıf Yönler</p> <p>Tarımla uğraşan nüfusun giderek azalması</p> <p>Mekanizasyonda meydana gelen problemler</p> <p>Kayıt sisteminin yetersizliği</p> <p>Parçalı arazi</p> <p>Verimsiz üretim</p> <p>Vejetasyon süresinin kısa olması</p> <p>Ticari tohumluk geliştirilememesi</p> <p>Bilgi, Bilinç ve tecrübe eksikliği</p> <p>Üreticinin ekonomik düzeyinin düşük olması</p> <p>Üretici birliklerinin olmaması/ etkili olmaması</p> <p>Koordinasyon ve organizasyon yapılamaması</p> <p>Tarımla uğraşan insanların sosyal yardımlar dolayısıyla üretimden çekilmeleri</p>
<p>Fırsatlar</p> <p>Hayvancılık potansiyeli yüksek</p> <p>Üretim için yeterli arazi varlığı</p> <p>Yetiştirilmiş uzman/elaman varlığı</p> <p>Yeniliklere açık ve ilgi kişilerin olması</p> <p>Büyük ve modern hayvancılık işletmelerinin bölgede artıyor olması</p> <p>Yem bitkilerine verilen destek ve teşvikler</p>	<p>Tehditler</p> <p>İklimin; yetiştirme süresi için risk oluşturması (donlar, kuraklık vb.)</p> <p>Hayvancılığın dalgalanan popülerliği</p> <p>Fiyat politikaları</p>

6. ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Bölgede hayvan varlığının özellikle klasik çiftçilik yapan işletmelerde yeterli ve verime uygun beslenemediğini söylemek mümkündür. Üreticinin diğer tarım alt sektörlerinde olduğu gibi bilgi ve bilinç eksikliği bu sektörde de karşımıza çıkmaktadır. Özellikle ekim nöbeti ve toprak-su korumanın önemi eğitimlerle bölge üreticisine kazandırılmalıdır. Nadas alanlarının azaltılması konusunda bilgilendirme çalışmaları oldukça önemlidir. Bölgede yürütülen çalışmalar fiğ-nadas-buğday sisteminin

nadas-buğday sistemine göre 5 kat daha karlı olduğunu ortaya koymuştur (DATAE, 2012). Bölgede fiğ-tahıl nöbet sistemine fiğin dâhil edilmesi ile 1/3 oranında nadas alanlarının daraltılması mümkün olabilecektir.

Yem bitkileri yetiştiriciliğindeki sorunlar arasında en önemlisi verim konusudur. Bölge şartlarına uygun geliştirilecek yem bitki çeşitlerinin nadas-buğday sistemine sokulmasıyla verimlilik artırılabilir. Ayrıca bölgede sertifikalı tohum kullanımı, silajlık yem bitkisi yetiştirme, henüz teşvik kapsamına alınmamış sorgum, sudan otu, hayvan pancarı, yem bezelyesi, bakla, mürdümük gibi baklagiller teşvik sistemine dâhil edilmelidir (DATAE, 2012).

Bölgemizde hayvancılık yapmadığı halde yem bitkisi üretmeye başlamış girişimciler mevcuttur. Bu üreticiler ihtiyaç fazlası ürünlerini bölge içine ve özellikle Karadeniz Bölgesi'ne pazarlamaktadırlar. İklim şartlarına bağlı olarak yem fiyatları bazı yıllar yükselmektedir (Tan, 2012). Kaba yem ofisinin kurulması ve bunun devamında kaba yem borsası kurularak bölgenin uluslararası rekabet gücünün artırılması mümkündür (DATAE, 2012).

Ülkemizde hayvansal üretim yapan işletmelerle bitkisel üretim yapan işletmeler arasında sektörel bazda bir işbirliği bulunmamakta ve bunun sonucunda da pazarlama problemleri açığa çıkmaktadır. Pazarlama problemlerinin açığa çıktığı noktada ise kaliteli kaba yem üretimi için gerekli tohum, teknik bilgi, mekanizasyon ve sulama gibi konularda da istenilen düzeyde bir gelişme gerçekleşmemektedir (YOLCU, 2008). Meraların özel sektördeki profesyonel yatırımcılara sürdürülebilir yöntemlerle kiralanması (uzun yıllık) bölge hayvancılığının gelişimi açısından da önemli olacaktır. Ayrıca meralarda su hasadı yapılarak, su kısıtı olan alanlarda iyileştirmeler sağlanmalıdır (DATAE, 2012). Kurulacak yem

borsası piyasadaki spekülasyon fiyat dalgalanmalarını önleyecektir, bu durum bölge hayvancılığının gelişmesi için önemlidir.

Kaba yem sorununun tarımın diğer dallarının sorunları ile iç içe olduğunu bilmek ve çözümü için birlikte çareler aramak gerekmektedir. Bu noktada, kaba yem kalitesi konusunda üreticilerin bilinçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Ülkemizde, yem bitkileri tarımı, genellikle ana üründen sonra ikinci ürün olarak yapılmakta olup ana ürün ile rekabet şansına sahip değildir.

Tohum, mazot, sulama gibi girdilerden dolayı kaba yem üretim maliyetleri yüksek olmakta, maliyetlerin aşağıya çekilmesi ve Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca yapılan desteklemelerin devam etmesi rekabet konusunda önem taşımaktadır. Diğer taraftan, hayvancılık işletmelerinin küçük aile işletmeleri olması, kaba yem üretiminde kayıt ve kontrol sistemlerinin kurulmasını engellemektedir (YOLCU, 2008).

7. SONUÇ

TRA1 Düzey 2 Bölgesi (Erzurum-Erzincan-Bayburt) yem bitkileri sektörü için oldukça önemli bir potansiyele sahiptir. Bölge; sahip olduğu bitki çeşitliliği ve geniş çayır-mera alanları, kirlenmemiş toprak ve su kaynakları ve yem bitkileri için uygun iklimi ile bu sektörde kendisine yeterken bölge dışına da ürün gönderecek durumdadır. Yapılacak bilgilendirme-bilinçlendirme faaliyetleri ve pazarlama organizasyonlarıyla bölge kısa sürede yem bitkileri sektöründe önemli katma değer sağlayan bir konuma gelebilir. Bu durum bölgedeki hayvancılık faaliyetleriyle yakından ilgili ve birbirlerini destekleyici durumdadır.

Bölgenin tarımla uğraşanların yaş ortalamasının yüksek olması (43) başlı başına ele alınması gereken

bir konudur. Bu sorunun çözülmesi için ilgili birimler koordineli ve hedefe dönük faaliyetler yürüterek sorunun çözümüne katkı sağlamalıdır.

Hayvancılığın karlı bir şekilde yapılabilmesi için kaliteli kaba yem üretiminin önemi unutulmamalıdır.

Üreticilerimize, hayvan besleme, kaba yem kalitesi ve önemi, yem bitkileri tarımı ve teknikleri, yem konserve teknikleri konularında eğitim verilmelidir. Hayvansal ürün fiyatlarını sabitleyecek tedbirler alınmalıdır. Su bakımından zengin kaba yemlerin silolanarak saklanması ve yemin olmadığı dönemlerde hayvanların beslenmesinde

kullanılabilmesi nedeniyle yem girdi maliyetleri azaltılabilmektedir. Bu nedenle, silajlık yem bitkisi yetiştirme ve silaj yapımı konusunda teşvikler artırılarak devam edilmelidir. Silo yemi üretimi konusunda gösterilen duyarlılık kuru ot üretimi için de gösterilmeli ve teşviklere devam edilmelidir. Yem bitkileri üretiminin artırılması için tahıllar ve endüstri bitkileri ile rekabet güçlerinin artırılması gerekmektedir. Çayır ve meraların zamansız, aşırı ve düzensiz otlatılması ve kullanılması engellenmelidir. Sürdürebilir verimlilik açısından, yem bitkilerinin ekim nöbeti içerisinde yer alması titizlikle sağlanmalıdır. Yem bitkisi üretiminde sertifikalı tohum kullanımındaki teşviklere titizlikle devam edilmelidir. Kaba yem ofisi kurulması düşüncesi hayata geçirilmeli ve kaba yem sektöründe dünya piyasalarıyla rekabete edebilmek için kaba yem borsaları kurularak kaba yem ticaretinin yaygınlaştırılması düşünülmelidir. Entansif hayvancılığın kaba yem ihtiyaçlarını karşılamak için GAP bölgesinde sulamaya açılan alanlarda yem bitkileri yetiştiriciliği teşvik edilmelidir (DATAE, 2012).

KAYNAKÇA

DATAE. 2012. *Doğu Anadolu Bölgesi Kaba Yem Üretimini Artırma Potansiyeli.* Erzurum : Doğu Anadolu Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, 2012.

FAO. 2013. *AGP - Grasslands, Rangelands and Forage Crops.* basım yeri bilinmiyor : <http://www.fao.org/agriculture/crops/core-themes/theme/spi/grasslands-rangelands-and-forage-crops/en/>, 2013.

TAN, Mustafa. 2012. *Erzurum ZMO Tarım Raporu.* Erzurum : Erzurum ZMO, 2012.

TUIK. 2012. *2012 Tarım Verileri.* Ankara / www.tuik.gov.tr : Türkiye İstatistik Kurumu, 2012.

TUIK. 2012. *Yem Bitkileri Verileri.* Ankara : Türkiye İstatistik Kurumu, 2012.

YOLCU, TAN. 2008. *Ülkemiz Yem Bitkileri Tarımına Genel Bir Bakış, Halil YOLCU ve Mustafa TAN,* basım yeri bilinmiyor : TARIM BİLİMLERİ DERGİSİ 2008, 14 (3) 303-312 ANKARA ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ, 2008.

EK 1. Yem Bitkileri Sektörü Komisyon Üyeleri

Prof. Dr. Mustafa TAN	AÜ Ziraat Fakültesi
Mahmut DAŞCI	AÜ Ziraat Fakültesi
S.Emre DUMLU	Doğu Anadolu Tarımsal Araştırma Müd.
Cengiz CEYLAN	İl Gıda Tarım Hayvancılık Müd.
Mehmet KANTARKAYA	İl Gıda Tarım Hayvancılık Müd.
Dr. Mehmet Ali ÇAKAL	KUDAKA